

Ἐκκλησία καὶ χαρισματική Ποιμαντική Διακονία

ΠΡΩΤΟΠΡ. ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ ΓΚΙΚΑ*

Εἰσαγωγικά

Ἡ Ὁρθόδοξη Θεολογία εἶναι ἓνα οἰκοδόμημα τὸ ὁποῖο στηρίζεται σὲ δύο θεμελιακοὺς στύλους, ἰσοδύναμους καὶ ἐξ ἴσου ἀναγκαίους. Ὁ ἓνας εἶναι ἡ θεωρητική – δογματική διδασκαλία τῆς Ἐκκλησίας καὶ ὁ ἄλλος ἡ πρακτική – βιωματική ἐμπειρία τῶν μελῶν τῆς ὡς ἐν Χριστῷ κοινωνίας. Ἡ ἀγιοπνευματική ἐμπειρία τῶν Πατέρων τῆς Ἐκκλησίας, ἐκφραζόμενη Συνοδικά, παρέχει στὸ πλήρωμά τῆς τὸ γνήσιο περιεχόμενο τοῦ δόγματος, τὸ ὁποῖο γίνεται τρόπος ζωῆς τῶν πιστῶν ἀλλὰ καὶ ἐμπνέει τὴ διακονία τῶν ἐκλεγμένων ποιμένων τῆς.

Ἔτσι ἡ Ἐκκλησία, ὡς ζωντανὸς θεανθρώπινος ὄργανισμός, δραστηριοποιεῖται ἐντὸς τοῦ κόσμου στὴν ἱστορική του πορεία καὶ διακονεῖ τὸν ἄνθρωπο στὸ πλαίσιο τῆς ἐν Χριστῷ σωτηρίας. Κεφαλὴ αὐτοῦ τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ σώματος εἶναι ὁ ἴδιος ὁ Χριστός, ὁ ὁποῖος ἐδήλωσε στὸν πρωτοκορυφαῖο τῶν ἀποστόλων Πέτρο γιὰ τὴν Ἐκκλησία του ὅτι, «καὶ πῦλαι Ἄδου οὐ κατισχύσουσιν αὐτῆς»¹. Ὁ παρατεινόμενος «εἰς τοὺς αἰῶνας» Χριστός, παραδίδει τὸ Εὐαγγέλιο στὴν Ἐκκλησία, σφραγίζει μὲ αὐτὸ τὴν ἀποστολή τῆς καὶ καλεῖ κάθε ἄνθρωπο, «ἐγγὺς ἢ μακρὰν»², νὰ ἐνταχθεῖ σὲ αὐτήν, καὶ νὰ ἀποκτήσει μὲ τὸν τρόπο αὐτὸ τὴ δυνατότητα εἰσόδου στὴ Βασιλεία τοῦ Θεοῦ Πατρός.

Δὲν εἶναι τυχαία ἡ ἐπιλογή τῆς ἀναγινωσκομένης περικοπῆς τῆς ἀρχῆς τῆς Ἰνδίκτου, τῆς ἐκκλησιαστικῆς δηλαδή πρωτοχρονιαῆς κατὰ τὴν 1η τοῦ Σεπτεμβρίου: «Πνεῦμα Κυρίου ἐπ' ἐμὲ οὗ εἶνεκεν ἔχρισέ με, εὐαγγελίσασθαι πτωχοῖς, ἀπέσταλκέ με, ἰάσασθαι τοὺς συντετριμμένους τὴν καρδίαν, κηρῦσαι αἰχμαλώ-

---

* Ὁ π. Ἀθανάσιος Γκίκας εἶναι Ἀναπληρωτὴς Καθηγητὴς τοῦ Τμήματος Ποιμαντικῆς καὶ Κοινωνικῆς Θεολογίας τοῦ Α.Π.Θ.

1. *Ματθ.* 16, 18.

2. «καὶ ἐλθὼν εὐηγγελίσαστο εἰρήνην ὑμῖν τοῖς μακρὰν καὶ τοῖς ἐγγύς», *Ἐφεσ.* 2, 17.

τοὺς ἄφρονας καὶ τυφλοὺς ἀνάβλεψιν, ἀποστεῖλαι τεθραυσμένους ἐν ἀφέσει, κηρῦξαι ἐνιαυτὸν Κυρίου δεκτόν»³. Εἶναι ἡ σφραγίδα τῆς ἀποστολῆς τοῦ Χριστοῦ γιὰ τὸ σωτηριῶδες ἔργο του, ἀλλὰ καὶ φῶς ὀδηγητικὸ τῶν ποιμένων γιὰ τὴν ἐπιτέλεση τῆς χαρισματικῆς τους διακονίας ἐν μέσῳ τοῦ λαοῦ τοῦ Θεοῦ.

Μία διαχρονικὴ προσέγγιση τοῦ χωρίου αὐτοῦ θὰ μπορούσε νὰ μᾶς προσφέρει ἀφορμὴ γιὰ νὰ διατυπώσουμε σκέψεις καὶ θέσεις γιὰ τὸν ρόλο τῆς Ἐκκλησίας τοῦ Χριστοῦ καὶ τῶν ποιμένων της, καθὼς συμπορεύονται *μὲ τὸν κόσμον καὶ ἐν τῷ κόσμῳ*. Ὁ ρόλος αὐτὸς μπορεῖ νὰ προσδιοριστεῖ καὶ νὰ διατυπωθεῖ μεταφορικὰ προβάλλοντας δυναμικὰ τὸ περιεχόμενο καὶ τὴν ἔννοια τῆς *Ποιμαντικῆς*. Ἐφ' ὅσον ποιμαντικὴ σημαίνει τὴν κάθε εἶδος μέρημα τοῦ ποιμένα πρὸς τὸ ποῖμνιο, ὥστε νὰ ἀποδίδει τὰ μέγιστα, τότε ποιμαντικὴ στὴν Ἐκκλησίαν σημαίνει τὴν κάθε εἶδος μέρημα τοῦ ποιμένα τῶν λογικῶν προβάτων, ὥστε νὰ τὰ ὀδηγήσει στὴ λύτρωση καὶ τὴ σωτηρία⁴.

Διὰ στόματος τοῦ μεγαλοφωνοτάτου τῶν προφητῶν τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης Ἡσαΐα⁵, ἑπτακόσια χρόνια πρὶν τὴν ἔλευση τοῦ Χριστοῦ στὸν κόσμον, ὁ Θεὸς Ποιμὴν προσπαθεῖ νὰ ἀφυπνίσει τὸν ἐκλεκτὸ λαὸ του, τὸν Ἰσραὴλ, ἀπὸ τὸν λήθαργο τῆς ἁμαρτίας στὸν ὁποῖο περιέπεσε ἐξ αἰτίας τῆς ἀποστασίας του ἀπὸ Αὐτόν. Ἡ δυναμικὴ παρουσία τοῦ προφήτου ἐπιβεβαιώνεται μὲ τὴ φράση «πνεῦμα Κυρίου ἐπ' ἐμέ», ἡ ὁποία δηλώνει καὶ προσδιορίζει ὅτι τὸ ἔργο αὐτὸ δὲν εἶναι δικό του, ἀλλὰ τοῦ τὸ ἀνέθεσε τὸ Πνεῦμα τοῦ Θεοῦ. Ταυτόχρονα ἀποκαλύπτει καὶ διακηρύττει τὴ μελλοντικὴ ἔλευση τοῦ Μεσσία Χριστοῦ, μὲ τὴν ἴδια ἀποστολὴ γιὰ τὸν παλαιὸ ἀλλὰ κυρίως γιὰ τὸ νέο Ἰσραὴλ.

Ὁ Χριστὸς ἐπαναλαμβάνει τὰ λόγια τοῦ προφήτη, γιὰτὶ ἀκριβῶς ἦταν ἐκεῖνος, ὁ ὁποῖος ἐνέπνευσε τὸ πνεῦμα τοῦ Ἡσαΐα καὶ τοῦ ἀνέθεσε τὴν ἀπο-

3. Ἡσ. 61, 1 καὶ Λουκ. 4, 18.

4. Σχετικὴ βιβλιογραφία περὶ τῆς Ποιμαντικῆς βλέπε: ΓΚΙΚΑ ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ, πρωτοπρεσβυτέρου, *Μαθήματα Ποιμαντικῆς*, Μυθονία, Θεσσαλονίκη 2005, σσ. 251-261. Ἐπίσης νεότερη βιβλιογραφία στὸν Τόμο: *Τὸ Ἐνοριακὸ Ποιμαντικὸ Ἔργο στὴ Σύγχρονη Κοινωνία. Ἐγχειρίδιο Ὁργάνωσης καὶ Δράσης* (2007), τοῦ Κλάδου Ἐκδόσεων τῆς Ἐπικοινωνιακῆς καὶ Μορφωτικῆς Ὑπηρεσίας τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, Σειρὰ Ποιμαντικὴ Βιβλιοθήκη, ἀριθ. 13. Ἐλλείψει χώρου δὲν ἀναφερόμαστε ἐκτενέστερα σὲ λεπτομερῆ παράθεση βιβλιογραφικῶν ἀναφορῶν, θεωρώντας ὅτι ἡ ἀναφορὰ μᾶς αὐτὴ καλύπτει κατὰ τὸ πλεῖστον τὴ βασικὴ βιβλιογραφία.

5. Βλέπε σχετικὰ περὶ Ἡσαΐου τὴν εἰσαγωγὴ στό: ΓΙΑΝΝΑΚΟΠΟΥΛΟΥ ΙΩΝΑ, Ἀρχιμ. *Ἡ Παλαιὰ Διαθήκη κατὰ τοὺς Ο'.* Κείμενο, Μετάφραση, Σχόλια, τ. 6, Λυδία, Θεσσαλονίκη 1986⁴, σ. 20. Ἐπίσης ΚΑΛΑΝΤΖΑΚΗ ΣΤΑΥΡΟΥ, *Εἰσαγωγὴ στὴν Παλαιὰ Διαθήκη*, Πουρναράς, Θεσσαλονίκη 2006, σ. 827 ἔ.

στολή αυτή, την οποία τώρα αναλαμβάνει ο ίδιος. Όχι όμως συμβολικά πλέον και προφητικά, αλλά με απόλυτη και κατ' ἐξουσία δυναμική παρέμβαση στα διαδραματιζόμενα ἐν τῷ κόσμῳ και ἐν τῷ παρόντι χρόνῳ⁶, κυρίως ὡς σχέση και κοινωνία με τὸ Θεό. Ἔρχεται τώρα νὰ διακονήσει τὸ ἐξαχρειωμένο ἀπὸ τὴν ἁμαρτία ἀνθρώπινο γένος, ὡς ἀποκάλυψη και ἀπόδειξη τῆς ἀγάπης τοῦ Θεοῦ Πατέρα για τὸ πλάσμα Του, τὸν ἄνθρωπο. Ἔρχεται νὰ γίνει ἡ ἐλπίδα τῶν πτωχῶν, ἡ ἴσους τῶν συντετριμμένων, ἡ ἐλευθερία τῶν αἰχμαλώτων, τὸ φῶς τῶν τυφλῶν και ἡ ἀποκατάσταση τῶν παραλελυμένων ἀπὸ τὴν ἁμαρτία.

Μετὰ τὴν ἀνάστασή του, ὁ Χριστὸς ἐμφανίζεται και «ἐμφυσᾷ»⁷ τὸ ἴδιο Πνεῦμα στοὺς μαθητὲς του και ἀποστόλους, προκειμένου νὰ διασφαλίσει τὴ γνησιότητα και τὴν ἐγκυρότητα τῆς ἀποστολῆς τους. Ἔτσι ἡ δράση τῶν Ἀποστόλων και τῶν διαδόχων τους στὴν Ἐκκλησία γίνεται ἡ συνέχεια τῆς ποιμαντικῆς διακονίας τοῦ Χριστοῦ στὸν κόσμο. Ἐκεῖνοι παραλαμβάνουν τὸ χάρισμα⁸ και μεταδίδουν με τὴν ἐπίθεση τῶν χειρῶν τὴ χάρη τῆς ἱερωσύνης στοὺς κληρικούς – διακόνους τοῦ σώματος τοῦ Χριστοῦ⁹, ἀναθέτοντάς τους τὴ διακονία τῶν μυστηρίων ὡς ἄπαυστη ἔκφανση τῆς Ἁγιοπνευματικῆς παρουσίας στὴν Ἐκκλησία.

Ἡ ἱερωσύνη κατὰ συνέπεια παραδόθηκε ἅμεσα ἀπὸ τὸν Χριστὸ στοὺς ἀποστόλους, με τὴν εὐθύνη νὰ τὴ μεταδώσουν στοὺς διαδόχους τους ἐπισκόπους και πρεσβυτέρους¹⁰, προκειμένου νὰ γίνει ὁ μοχλὸς και ἡ κινητήρια δύναμη για τὴν ἀνατροπὴ τῆς ἁμαρτίας ὡς φρονήματος τοῦ κόσμου και τὴν ἀπελευθέρωση ὅσων καταδουλώνονται σὲ αὐτό. Ἡ ἱερωσύνη παρέμεινε, ὡς ἐκ προσώπου τοῦ αἰωνίου ἀρχιερέως Χριστοῦ¹¹, χάρισμα και δωρεὰ ἀγιαστικὴ στὸν κόσμο για νὰ διακονήσει ἐντὸς τῆς Ἐκκλησίας τὴ σωτηρία τῶν μελῶν της¹². Δὲν εἶναι αὐτὴ ἡ σωτηρία, ἀλλὰ εἶναι αὐτὴ ποὺ διακονεῖ τὴ σωτηρία.

6. «νῦν κρείς ἐστὶ τοῦ κόσμου τούτου», Ἰωάν. 12, 31.

7. Ἰωάν. 20, 22.

8. «ἀλλὰ λήψθε δύναμιν ἐπελθόντος τοῦ Ἁγίου Πνεύματος ἐφ' ὑμᾶς και ἔσεσθέ μοι μάρτυρες ἐν τε Ἱερουσαλὴμ και ἐν πάσῃ τῇ Ἰουδαίᾳ και Σαμαρείᾳ και ἕως ἐσχάτου τῆς γῆς», Πράξ. 1, 8.

9. «οὓς ἔστησαν ἐνώπιον τῶν ἀποστόλων και προσευξάμενοι ἐπέθηκαν αὐτοῖς τὰς χεῖρας», Πράξ. 6, 6-7.

10. «ἐγὼ γὰρ παρέλαβον ἀπὸ τοῦ Κυρίου ὁ και παρέδωκα ὑμῖν», Α΄ Κορ. 11, 23.

11. «ἀρχιερεὺς γενόμενος εἰς τὸν αἰῶνα», Ἐβρ. 6, 20.

12. «ὁ δεχόμενος ὑμᾶς ἐμὲ δέχεται και ὁ ἐμὲ δεχόμενος δέχεται τὸν ἀποστείλαντά με», Ματθ. 10, 40.

Ἡ Ἐκκλησία ἔχει τὴν εὐθύνη γιὰ τὴν ἀνάδειξη τῶν ποιμένων της. Αὐτὸ τὴν καθιστᾷ ὑπόλογη στὸ νὰ λαμβάνει τὰ ἀπαραίτητα μέτρα γιὰ τὴν καλλιέργεια τῶν ὑποψηφίων κληρικῶν, προκειμένου νὰ εἶναι ἔτοιμοι νὰ ἀναλαμβάνουν τίς, ἀξιημένων ἀπαιτήσεων, εὐθύνες τους στὸ ποίμνιο¹³. Στοιχιζόμενος στὴν ἀναφορὰ τοῦ Κυρίου περὶ ποιμένος στὸ Εὐαγγέλιο τοῦ Ἰωάννου¹⁴ ὁ ἀπόστολος Παῦλος, στὶς πρὸς *Τιμόθεο* καὶ *Τίτο* ἐπιστολές του, ἐν εἶδει ἐγκύκλιας συμβουλευτικῆς παρακαταθήκης, συμπυκνώνει καὶ θέτει τίς θεολογικὲς βάσεις πάνω στὶς ὁποῖες στηρίχθηκε καὶ συνεχίζει νὰ στηρίζεται τὸ περιεχόμενο τῆς Ποιμαντικῆς¹⁵. Ἡ Ποιμαντικὴ, εἴτε μὲ τὴν κατεύθυνση τῆς ποιμενοκεντρικότητας εἴτε μὲ τὴν κατεύθυνση τῆς ποιμνιοκεντρικότητας¹⁶, δὲν μπορεῖ παρὰ νὰ ἀναφέρεται στὸ μυστήριο τῆς ἱερωσύνης καὶ τὴν ἐν τῷ κόσμῳ, ἐν τόπῳ καὶ χρόνῳ λειτουργία καὶ δράση της.

Ἔτσι κάθε δραστηριότητα τῆς ἱερωσύνης, κάθε ποιμαντικὴ πράξη καὶ ἐνέργεια θεωρεῖται περιττή, ἂν δὲν ἐπιδιώκει καὶ δὲν ἔχει ὡς ἀποτέλεσμα τὴ σωτηρία τῶν πιστῶν. Ἡ ποιμαντικὴ δὲν μπορεῖ νὰ χαρακτηρίζεται ἀπὸ ἕναν ὑπέρομετρο ἀκτιβισμό, ὁ ὁποῖος πολλὰς φορές, κατὰ μίμηση τῆς δράσης κοινωνικῶν ἢ κρατικῶν θεσμῶν, δὲν ἐμφορεῖται ἀπὸ τὸ πνευματικὸ συμφέρον. Εἶναι γνωστὸ ἀπὸ τὴν ἱστορία ὅτι κάθε ποιμαντικὴ δράση τῆς Ἐκκλησίας πραγματοποιήθηκε πρὸς καλλιέργεια καὶ ἁγιασμό, ὡς ἀπαιτήση τοῦ πνευματικοῦ συμφέροντος τῶν μελῶν της. Οἱ ἀποφάσεις πού πάρθηκαν, οἱ κανόνες καὶ τὰ ζητήματα

13. ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΥ ΙΩΑΝΝΟΥ, *Περὶ ἱερωσύνης λόγος γ'*, «Ἐνόησον οὖν, ὁποῖον τινα εἶναι χρὴ τὸν πρὸς τοσοῦτον μέλλοντα ἀνθέξιν χειμῶνα, καὶ τοσαῦτα κωλύματα τῶν κοινῆ συμφερόντων διαθήσειν καλῶς. Καὶ γὰρ καὶ σεμνὸν καὶ ἄτυφον, καὶ φοβερὸν καὶ προσηνῆ, καὶ ἀρχικὸν καὶ κοινωνικόν, καὶ ἀδέκαστον καὶ θεραπευτικόν, καὶ ταπεινὸν καὶ ἀδούλωτον, καὶ σφοδρὸν καὶ ἡμερον εἶναι δεῖ, ἵνα πρὸς ἅπαντα ταῦτα εὐκόλως μάχεσθαι δύνηται. Καὶ τὸν ἐπιτήδειον δεῖ μετὰ πολλῆς τῆς ἐξουσίας, κἂν ἅπαντες ἀντιπίπτωσι, παράγειν· καὶ τὸν οὐ τοιοῦτον μετὰ τῆς αὐτῆς ἐξουσίας, κἂν ἅπαντες συμπνέωσι, μὴ προσείσθαι; ἀλλ' εἰς ἕν μόνον ὄραν, τὴν ἐκκλησιαστικὴν οἰκοδομίην, καὶ μηδὲν πρὸς ἀπέχθειαν ἢ χάριν ποιεῖ», P.G. 48, 654-656.

14. *Ἰωάν.* 10, 1-16.

15. Οἱ ἐπιστολές αὐτὲς ἐπιγράφησε νὰ ὀνομάζονται Ποιμαντικὲς ἀπὸ τὸν 18ο αἰῶνα. Βλ. σχ. ΚΑΡΑΒΙΔΟΠΟΥΛΟΥ ΙΩΑΝΝΟΥ, *Εἰσαγωγή στὴν Καινὴ Διαθήκη*, Πουρναράς, Θεσσαλονίκη 2009, σ. 300 ἔ. ὅπου καὶ σχετικὴ βιβλιογραφία.

16. Τοὺς ὄρους αὐτοὺς χρησιμοποιεῖ ὁ καθηγητὴς τῆς Ποιμαντικῆς Ψυχολογίας ΣΤΑΥΡΟΠΟΥΛΟΣ ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ στὸ βιβλίον του, *Ποιμαντικὴ καὶ Τέχνη τῆς Ποιμαντικῆς*, Ἀριμὸς, Ἀθήνα 1997, σσ. 25-31 γιὰ νὰ ἀποδώσει τὴ φορὰ καὶ τὴν κατεύθυνση τοῦ ποιμαντικοῦ ἔργου.

πού έπεξεργάστηκαν οί Πατέρες μέ σοφία καί «ποιμαντική έπιστήμη»¹⁷, απέβλεπαν στην ειρηνική και ασφαλή όδευση τών πιστών προς τη σωτηρία. Οί Πατέρες πού συμμετείχαν στις συνοδικές διαδικασίες ή και μεμονωμένα, αγωνίστηκαν ποιμαντικά για την περιφρούρηση τών πιστών από την πλάνη¹⁸. Τους στηρίζαν στίς άμφίβολες στιγμές τής πάλης μεταξύ του παλαιού και του ανακαινιζόμενου έν Χριστώ ανθρώπου, στο προσωπικό επίπεδο τών αγωνισμάτων τής έν Χριστώ ζωής. Έγιναν πρώτα κανόνες και στύλοι τής εύσεβείας μέ τη ζωή τους και στη συνέχεια πρόσφεραν τόν άμητό τής άγιοπνευματικής τους έμπειρίας, προς όσους την άναζητούσαν, ως πρότυπο για την πορεία προς τό καθ' όμοίωσιν¹⁹.

Θά θεωρούσαμε σκόπιμο στο σημείο αυτό, στηριζόμενοι στο τρισσό άξιωμα του Κυρίου, βασιλικό, προφητικό, άγιαστικό, νά αναφερθοΰμε στους καιρίους τομείς έκφανσης του ποιμαντικού έργου, προκειμένου νά διατυπώσουμε κάποιες θεμελιώδεις άρχές του.

Α. Ποιμένας και κυβέρνηση του χριστεπωνύμου πληρώματος

Η ιερωσύνη δέν είναι μία άφηρημένη έννοια, ή όποία πλανάται θεωρητικά ή άπολελυμένα στο χώρο τής Έκκλησίας. Είναι γεγονός και πράξη πού αναφέρεται στην κλήση του Θεού προς κάθε πιστό και την άποδοχή της ως κατάφαση στο θέλημά Του. Η ισχύουσα διαχρονικά ρήση του Χριστού «ό μέν θερισμός πολύς, οί δέ έργάται όλίγοι»²⁰, φέρνει ένώπιον τών εύθυνών τους τους έπι-

17. Στιχηρό τών αΐνων τής έορτής τών άγίων Πατέρων τής έν Χαλκηδόνι Δ' Οίκουμενικής Συνόδου, *Μηναϊον Ίουλιου* γ' -ιθ'. 'Ολόκληρη ή άκολουθία άποτελεί βαθύτατο θεολογικό κείμενο, στο όποιο αναφέρονται οί ποιμαντικές παράμετροι πού καθοδήγησαν τους Πατέρες νά δογματίσουν έν Άγίω Πνεύματι .

18. Έτσι δημιουργήθηκε ένα όλόκληρο σύστημα κανόνων και διατάξεων πού ρυθμίζει την ζωή τών πιστών και καθοδηγεί τους ποιμένες στην ποιμαντική τους δράση. Το σύστημα αυτό περιέχεται σχεδόν στο σύνολό του στο *Πηδάλιο*, πού συνέταξε τόν 19ο αιώνα, ό άγιος Νικόδημος Άγιορείτης.

19. Είναι πάμπολλες οί περιπτώσεις τών Πατέρων, οί όποιοι πρώτα άποσύρθηκαν στην ήσυχία και την άσκηση για τόν προσωπικό τους καθαρισμό και άγιασμό και στη συνέχεια άνταποκρίθηκαν στο κάλεσμα τής Έκκλησίας και διακόνησαν ως ποιμένες. Μέγας Βασίλειος, Γρηγόριος Θεολόγος, Ίωάννης Χρυσόστομος, Γρηγόριος Παλαμάς, Συμεών Θεσσαλονίκης κ.ά.

20. *Μαθ.* 9, 37 και *Λουκ.* 10, 2.

σκόπους ὡς ὑπευθύνους γιὰ τὴν καλλιέργεια τῶν ἱερατικῶν κλήσεων, ὥστε νὰ ἐπιτευχθεῖ ἡ κατὰ τὸ δυνατὸν ἀριότερη διακονία τῶν πιστῶν στὴν Ἐκκλησία, ἀλλὰ καὶ τοὺς ἱερεῖς ποὺ ὀφείλουν νὰ εἶναι γνήσιοι ποιμένες στὰ λογικὰ πρόβατα τοῦ Χριστοῦ.

Ἐφ' ὅσον λοιπὸν ἡ ἱερωσύνη εἶναι τὸ κύριο χαρισματικὸ προαπαιτούμενο τῆς ποιμαντικῆς διακονίας, εἶναι ἀνάγκη νὰ λαμβάνεται σοβαρὰ ὑπ' ὄψιν τὸ ζήτημα τῆς ἐπιλογῆς τῶν ὑποψηφίων. Ἡ προτροπὴ τοῦ ἀποστόλου Παύλου πρὸς τὸν Τιμόθεο «χειρας ταχέως μηδενὶ ἐπιτίθει»²¹, δὲν ἐπισημαίνει κατὶ ἄλλο παρὰ τὴν δοκιμασία πρὸ τῆς ἀποστολῆς. Ὁ ἴδιος ὁ Χριστὸς στὴν ἐπίγεια δράση του ἐπέλεξε τοὺς μαθητὲς του καὶ τοὺς προετοίμασε ἐπὶ μακρὸν γιὰ τὰ μέλλοντα καθήκοντά τους. Τοὺς ἐπέλεξε προσωπικά, τοὺς ἐδίδαξε μὲ ἔργο καὶ λόγο, τοὺς ἔθεσε ἐνώπιον πολλῶν γεγονότων καὶ καταστάσεων γιὰ νὰ ἀποκτήσουν τὴν πείρα καὶ νὰ ἔχουν τὴν ἐμπειρία πῶς νὰ δράσουν καὶ νὰ ἐνεργήσουν κατ'ἀλληλα κατὰ τὴν ἀποστολή τους στὸ κήρυγμα τοῦ εὐαγγελίου τῆς σωτηρίου οἰκονομίας τοῦ Θεοῦ. Μέσα ἀπὸ πολλὰς δοκιμασίες καὶ συμβουλὲς τοὺς ἐπέσημανε τίς δυσχέρειες τοῦ ἔργου²², ἀλλὰ καὶ τὴ σπουδαιότητα ποὺ αὐτὸ προσλαμβάνει γιὰ τὴ λύτρωση τοῦ σύμπαντος κόσμου²³. Τοὺς βοήθησε νὰ φωτισθοῦν γιὰ νὰ μποροῦν νὰ φωτίσουν, τοὺς καθάρισε γιὰ νὰ μποροῦν νὰ ὀδηγήσουν στὴν καθαρότητα καὶ ἄλλους²⁴. Ἐγιναν ἡ πόλις ἡ ἐπάνω ὄρους κειμένη²⁵, τὸ ἄλας τῆς γῆς²⁶, ἡ μικρὰ ζύμη²⁷.

Ἡ δοκιμασία γιὰ τὴν καταλληλότητα τῶν ὑποψηφίων φαίνεται ἐναργέστερα στὸν διάλογο τοῦ Πέτρου μὲ τὸν Κύριο μετὰ τὴν ἀνάστασή του, κατὰ τὸν ὁποῖο τέθηκε τὸ κριτήριον γιὰ τὴν ἀνάθεση τῆς ποιμαντικῆς διακονίας. Ἡ τρι-

21. *Α΄ Τιμ.* 5, 22

22. «ἰδοὺ ἀποστέλλω ὑμᾶς ὡς πρόβατα ἐν μέσῳ λύκων», *Ματθ.* 10, 16. «ἰδοὺ ἐγὼ ἀποστέλλω ὑμᾶς ὡς ἄρνας ἐν μέσῳ λύκων», *Λουκ.* 10, 3.

23. «δεῦτε ὀπίσω μου καὶ ποιήσω ὑμᾶς ἁλεις ἀνθρώπων», *Ματθ.* 4, 19. «δεῦτε ὀπίσω μου καὶ ποιήσω ὑμᾶς γενέσθαι ἁλεις ἀνθρώπων», *Μάρκ.* 1, 17.

24. «Καθαρθῆναι δεῖ πρῶτον εἶτα καθάραι, σοφισθῆναι καὶ οὕτω σοφίσαι, γενέσθαι φῶς καὶ φωτίσαι, ἐγγίσαι Θεῷ καὶ προσαγαγεῖν ἄλλους, ἁγιασθῆναι καὶ ἁγιάσαι, χειροαγωγῆσαι μετὰ χειρῶν, συμβουλευθῆναι μετὰ συνέσεως», ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ ΘΕΟΛΟΓΟΥ, *Ἀπολογητικὸς τῆς εἰς Πόντον φυγῆς ἔνεκεν καὶ αὐτῆς ἐπανόδου ἐκεῖθεν μετὰ τὴν τοῦ πρεσβυτέρου χειροτονίαν, ἐν ᾧ τί τὸ τῆς ἱερωσύνης ἐπάγγελμα*, P.G. 35, 480B.

25. *Ματθ.* 5, 14.

26. *Ματθ.* 5, 13.

27. *Ματθ.* 13, 33 καὶ *Λουκ.* 13, 20-21.

ση ἐρώτηση «Πέτρε ἀγαπᾶς με πλεῖον τούτων;»²⁸ προβάλλει ὡς κύρια καὶ μοναδική προϋπόθεση, γιὰ τὴν ἀνάληψη τῆς ποιμαντικῆς διακονίας, τὴν μέχρις αὐτοθυσίας ἀγάπη. Τό «ποιόμιναι τὰ πρόβατά μου» ζητάει ἀπὸ κάθε κληρικὸ νὰ συνειδητοποιήσει τὴ φωνὴ τοῦ Θεοῦ, ἢ ὁποῖα παραγγέλλει «γίνου σὺ τῷ λαῷ τὰ πρὸς τὸν Θεὸν καὶ ἀνοίσεις τοὺς λόγους αὐτῶν πρὸς τὸν Θεόν, καὶ διαμαρτύρη αὐτοῖς τὰ προστάγματα τοῦ Θεοῦ καὶ τὸν νόμον αὐτοῦ καὶ σημανεῖς αὐτοῖς τὰς ὁδοὺς ἐν αἷς πορεύονται ἐν αὐταῖς καὶ τὰ ἔργα ἃ ποιήσουσι»²⁹.

Ὁ κληρικὸς, ἀπὸ τὴ στιγμή πού μὲ τὴ χειροτονία του γίνεται διάκονος τῶν μυστηρίων στὴν Ἐκκλησία, ὀφείλει νὰ διακόπτει τοὺς δεσμοὺς μὲ τὸν κόσμον καὶ τὸ φρόνημά του. Ἀφιερώνεται πλέον στὴ διακονία τοῦ Εὐαγγελίου τοῦ Θεοῦ³⁰. Ὁ Κύριος εἶπε στοὺς Ἀποστόλους ὅτι «ἐκ τοῦ κόσμου οὐκ ἐστέ» καὶ γιὰ τὸν λόγο αὐτὸν «ἐγὼ ἐξελεξάμην ὑμᾶς ἐκ τοῦ κόσμου»³¹. Αὐτὴ εἶναι ἡ αἴσθησις καὶ ἡ ἀπαίτησις τῆς Ἐκκλησίας γιὰ τὸν κληρικὸ. Ἔτσι ἐπιθυμεῖ ὁ λαὸς τοῦ Θεοῦ τὸν ποιμένα του, ἀποχωρισμένο ἀπὸ τὸ γήινο φρόνημα καὶ ἐντρυφητὴ τῶν μυστηρίων τοῦ οὐρανοῦ³². Τὸν θέλει νὰ γίνεται ὁ ἐνδιάμεσος μεταξὺ αὐτοῦ καὶ τοῦ Θεοῦ. Νὰ ἀναλαμβάνει τὶς ὑποθέσεις του καὶ νὰ τὶς ἀναφέρει στὸν Θεό, ἀλλὰ καὶ νὰ τοῦ διερμηνεύει τὸ θέλημα καὶ τὰ προστάγματα τοῦ Θεοῦ πρὸς ἁγιασμὸ καὶ σωτηρία.

Ἡ μέριμνα καὶ ἡ ἀγωνία του θὰ πρέπει νὰ εἶναι πῶς νὰ διαφυλάξει ἀδιάκοπη τὴ διαχωριστικὴ γραμμὴ πού ὑπάρχει μεταξὺ τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ καὶ τοῦ κοσμικοῦ φρονήματος. Δὲν μπορεῖ νὰ συσχηματίζεται μὲ τὸν κόσμον, γιὰτὶ ἔτσι ἐκπίπτει ἀπὸ τὸν προορισμὸ του καὶ καταργεῖ τὴν ιδιότητά του ὡς ὑπευθύνου μέλους τῆς καινῆς ἐν Χριστῷ κοινωνίας. Ἡ πορεία τοῦ κληρικοῦ πρέπει νὰ ὑπερβαίνει τὴ σχετικότητα τοῦ «παρόντος αἰῶνος», νὰ κατευθύνεται πρὸς τὰ ἔσχατα καὶ νὰ προβάλλεται ὡς σημεῖο ἀναφορᾶς καὶ μίμησις ἀπὸ τὸ ποίμνιο³³.

Ὁ κληρικὸς πού θέλει νὰ εἶναι τύπος Χριστοῦ πρέπει νὰ γνωρίζει ὅτι ἡ καρποφορία τοῦ ἔργου του, πέρα ἀπὸ τὴν τελεστικὴ χάρη τοῦ Θεοῦ, στηρίζεται

28. Ἰωάν. 21, 15-18.

29. Ἐξ. 18, 19-20.

30. «Εἶπε τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον ἀφορίσατε δὴ μοι τὸν Βαρνάβαν καὶ τὸν Σαῦλον εἰς τὸ ἔργον ὃ προσκέκλημαι αὐτούς», Πράξ. 13, 2.

31. Ἰωάν. 15, 18-20.

32. «χρὴ τὸν ἱερωμένον, ὡσπερ ἐν αὐτοῖς ἐστῶτα τοῖς οὐρανοῖς μεταξὺ τῶν δυνάμεων ἐκείνων, οὕτως εἶναι καθαρὸν», ΙΩΑΝΝΟΥ ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΥ, *Περὶ ἱερωσύνης, Λόγος γ΄*, PG 48, 642.

33. «Ἀναστρέψουσιν αὐτοὶ πρὸς σέ, σὺ δὲ οὐκ ἀναστρέψεις πρὸς αὐτούς», Ἰερ. 15, 19.

ἀποκλειστικά στή δική του ποιοτική πνευματική παρουσία, ἡ ὁποία θὰ εἶναι ἀποτέλεσμα τῆς ἐσωτερικῆς του ζωῆς. Δὲν θὰ εἶναι δυνατὸν νὰ ἐπηρεάσει τὸ ποιμνιο, ἐὰν ὁ ἴδιος ἀναιρεῖ μὲ τὴ ζωὴ του τὴ διδασκαλία του. Ἡ παρουσία του στὸν κόσμο πρέπει νὰ εἶναι ἕνας προβολέας τῆς θείας χάριτος, ὁ ὁποῖος θὰ φωτίζει ὅπως «ὁ λύχνος ἐπὶ τὴν λυχνίαν»³⁵ καὶ θὰ διαλύει τοὺς σκοτισμοὺς τῆς ἁμαρτίας.

Ὁ λαὸς περισσότερο παρακολουθεῖ τὴ ζωὴ τοῦ κληρικοῦ παρὰ τοὺς λόγους του. Περιμένει νὰ δεῖ στὸ πρόσωπό του τὴ χαρὰ τῆς διακονίας του, τὴν ἀγωνιστικότητά του, τὴ βεβαιότητα τῆς πίστεως του, τὴν ἐλπίδα, τὴν εἰρήνη καὶ τὴν καρτερία στοὺς πειρασμοὺς καὶ τὶς δυσκολίες τῆς ζωῆς. Δὲν θέλει ὁ ποιμένας του νὰ δείχνει κακόμοιρος σὰν ἀποτυχημένος τῆς ζωῆς. Δὲν τὸν θέλει νὰ ἀντιμετωπίζει τὰ θέματα τῆς διακονίας καὶ τῆς ζωῆς του μικροψυχα καὶ μειονεκτικά. Δὲν τὸν θέλει νὰ εἶναι ἕνα τρεμάμενο ἢ σβησμένο λυχνάρι. Θέλει νὰ βλέπει τὸ πρόσωπό του νὰ ἀκτινοβολεῖ τὴν ἀγιότητα, νὰ εἶναι πύρινο καὶ φωτεινὸ ὅπως τῶν προφητῶν³⁶, γιὰ νὰ ἐμπνέει καὶ νὰ θερμαίνει τὶς παγωμένες ἀπὸ τὴ φθορὰ τῆς ἁμαρτίας καὶ τῆς ἐγκατάλειψης ψυχῆς. Τὸν θέλει νὰ ἀξιοποιεῖ τὰ τάλαντα καὶ νὰ τὰ πολλαπλασιάζει, ὅπως ὁ ἀγαθὸς καὶ πιστὸς δοῦλος τῆς παραβολῆς³⁷. Τὸν θέλει νὰ παλεύει μὲ αὐτοθυσία γι' αὐτὸ ποὺ πιστεύει καὶ ἀντιπροσωπεύει. Θέλει στὸ πρόσωπό του νὰ προβάλλει ἡ εὐγένεια, ἡ σύνεση, ἡ σοβαρότητα ἀλλὰ καὶ ἡ χαρὰ. Θέλει ἡ δράση του νὰ χαρακτηρίζεται ἀπὸ ἀξιοπρέπεια, τόλμη καὶ εὐφυΐα, ὥστε νὰ ἔλκει τὸν καθένα σὰν μαγνήτης, γιὰτὶ ὅσο πιὸ κοντὰ εἶναι αὐτὸς στὸν Χριστό, τόσο θὰ κάνει καὶ τοὺς ἄλλους νὰ πλησιάζουν³⁸.

Βεβαίως χρειάζεται προσοχή, ὥστε ὁ κληρικὸς νὰ μὴ ζεῖ ἐκτὸς τόπου καὶ χρόνου. Δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ διακονεῖ τοὺς ἀνθρώπους ποὺ ζοῦν στὸν κόσμο καὶ νὰ ἀγνοεῖ τὰ προβλήματά τους³⁹. Οἱ πιστοὶ ἀναμένουν ἀπὸ τὸν κληρικὸ συ-

34. «ὕμεις ἐστὲ τὸ φῶς τοῦ κόσμου», *Ματθ.* 5, 14.

35. *Ματθ.* 5, 15.

36. «οὕτω λαμψάτω τὸ φῶς ὑμῶν ἔμπροσθεν τῶν ἀνθρώπων, ὅπως ἴδωσιν ὑμῶν τὰ καλὰ ἔργα καὶ δοξάσωσι τὸν Πατέρα ἡμῶν τὸν ἐν τοῖς οὐρανοῖς», *Ματθ.* 5, 16.

37. *Ματθ.* 25, 14-30.

38. Εἶναι χαρακτηριστικὴ ἡ φράση τοῦ ἁγίου Σεραφεῖμ τοῦ Σαρώφ πρὸς τὸ πνευματικὸ του τέκνο Μοτοβίλωφ, «ἀπόκτησε τὴν ἐσωτερικὴν εἰρήνην καὶ χιλιάδες ψυχῆς θὰ βροῦν κοντὰ σου τὴ σωτηρία», ΓΚΟΡΑΪΝΩΦ ΕΙΡΗΝΗ, Ὁ Ἅγιος Σεραφεῖμ τοῦ Σαρώφ, μτφ. Πίτσας Σκουτέρη, «Τῆνος», Ἀθῆναι χ.χ., σ. 255.

39. Πληθώρα βιβλιογραφικῶν ἀναφορῶν, συγχρόνων καὶ μὴ, θεολογικῶν καὶ ὄχι μόνον,

μπεριφορὰ πού θὰ φανερώνει κάθε στιγμή τὴν πατρική του ιδιότητα. Ἀναμένουν νὰ σκύβει μὲ ἀγάπη πάνω στοὺς κάθε παιδί του καὶ νὰ τὸ βοηθάει στὶς δυσκολίες του, νὰ συντρέχει στὴ φτώχεια του, νὰ τὸ ἀγκαλιάζει στὸν πόνο του καὶ, ἀφοῦ μὲ τὸν τρόπο αὐτὸ δείξει ὅτι εἶναι πραγματικὸς πατέρας, ὕστερα νὰ τοῦ μιλήσει γιὰ τὸν Χριστὸ καὶ τὴν ἀλήθεια. Δὲν δικαιολογεῖται ὁ κληρικὸς νὰ μὴ ἔχει ἐποπτεία τοῦ στίβου στὸν ὁποῖο καλεῖται νὰ ἀγωνισθεῖ ἀποτελεσματικά.

Κατὰ συνέπεια ἔργο τοῦ ποιμένα εἶναι ἡ ὁργάνωση καὶ ὁ συντονισμὸς τοῦ ἐνοριακοῦ ἔργου. Μὲ σημεῖο ἀναφορᾶς τὸ Ναό, τόπο ὑλοποίησης τὸ Πνευματικὸ του Κέντρο καὶ κατεύθυνση τοὺς ἐνοριῆτες, θὰ πρέπει νὰ λαμβάνεται μέρημα ὥστε νὰ γίνεται μὲ τὸν καλύτερο δυνατὸ τρόπο κάθε δράση, πού θὰ ἀποβλέπει στὴν κοινωνικοποίηση, τὴν ἀδελφοποίηση καὶ τὴ σωτηρία τῶν πιστῶν. Ἡ ἐπιλογή τῶν συνεργατῶν, ὁ ἐπιμερισμὸς τῶν διακονημάτων, ὁ σεβασμὸς τῶν προσώπων στὸ πλαίσιο τῶν δυνατοτήτων τους, ἡ συνεργασία καὶ ἡ ἀγάπη ἀποτελοῦν στοιχεῖα καὶ χαρακτηριστικὰ τοῦ ὑπεύθυνου καὶ καλοῦ ποιμένα. Τὸ ποιμαντικὸ χάρισμα εἶναι ἡ σφραγίδα πού δίδεται στὸν χειροτονούμενο κατὰ τὴ χειροτονία, ἡ ὁποία «τὰ ἀσθενῆ θεραπεύει καὶ τὰ ἐλλείποντα ἀναπληροῖ»⁴⁰. Αὐτὴ τὴ σφραγίδα καὶ αὐτὸ τὸ χάρισμα εἶναι ἀνάγκη ἀνύστακα ὁ ποιμένας νὰ τὸ ἀνανεώνει καὶ νὰ τὸ ἀναζωπυροῖ⁴¹.

σχετικῶν μὲ τὸ ζήτημα τῆς ποιμαντικῆς ἀντιμετώπισης τῶν καταστάσεων τοῦ ἀνθρώπου τῆς ἐποχῆς μας, ἔχουν κυκλοφορηθεῖ τελευταῖα καὶ προτείνουν ἰδέες καὶ λύσεις γιὰ τὰ σύγχρονα προβλήματα τοῦ πληρώματος τῆς Ἐκκλησίας. Ἐκ μέρους τῆς Ἱεράς Συνόδου τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, ἡ Συνοδικὴ Ἐπιτροπὴ Θείας Λατρείας καὶ Ποιμαντικοῦ Ἔργου, ἐξέδωσε σὲ συνεργασία μὲ τὸν Κλάδο Ἐκδόσεων τῆς Ἐπικοινωνιακῆς καὶ Μορφωτικῆς Ὑπηρεσίας τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, τὴ Σειρὰ Ποιμαντικῆ Βιβλιοθήκη. Σ' αὐτὴν δημοσιεύονται Πρακτικὰ συνεδρίων καὶ Μελέτες ποιμαντικοῦ περιεχομένου πού θίγουν καὶ μελετοῦν σύγχρονα θέματα ποιμαντικῆς, καθὼς ἐπίσης προτείνουν καὶ λύσεις. Τὸ ὑπ' ἀριθμὸν 13 ἔχει τὸν τίτλο, *Τὸ Ἐνοριακὸ Ποιμαντικὸ Ἔργο στὴ Σύγχρονη Κοινωνία. Ἐγχειρίδιο Ὁργάνωσης καὶ Δράσης* (2007). Σὲ αὐτὸ τοποθετεῖται «ὁ δάκτυλος ἐπὶ τῶν τύπων τῶν ἡλῶν» τῆς σημερινῆς Ποιμαντικῆς καὶ ἀναζητοῦνται τὰ δέοντα γιὰ τὴν καρποφόρο δραστηριοποίηση τῶν ποιμένων τῆς Ἐκκλησίας.

40. «*Ἡ θεία Χάρις ἡ τὰ ἀσθενῆ θεραπεύουσα καὶ τὰ ἐλλείποντα ἀναπληροῦσα προχειρίζεται...*», Ἀκολουθία Χειροτονίας, *Μέγα Εὐχολόγιον*.

41. «ἀναμνήσκω σε ἀναζωπυρεῖν τὸ χάρισμα τοῦ Θεοῦ, ὃ ἐστὶν ἐν σοὶ διὰ τῆς ἐπιθέσεως τῶν χειρῶν μου», *Β' Τιμ.* 1, 6.

Β. Ποιμένας καὶ προφητεία. Ποιμαντική καὶ διακονία τοῦ λόγου

Ὁ ποιμένας ἔχει τὴν εὐθύνη τῆς διδασκαλίας τοῦ ποιμνίου του. Εἶναι αὐτὸς ποὺ καλεῖται νὰ μεταφέρει καὶ νὰ διερμηνεύσει τὸν λόγο τοῦ Θεοῦ στοὺς πιστούς. Οἱ εὐχῆς τῆς χειροτονίας κάνουν ἰδιαίτερη μνεία γιὰ τὸ καθῆκον τοῦ κληρικοῦ σὲ σχέση μὲ τὴ διδασκαλία τῆς πίστεως⁴². Ἡ προφητική ρήση, «τάδε λέγει Κύριος»⁴³, πρέπει νὰ εἶναι μία συνεχῆς ὑπόμνηση στὸν κληρικό ὅτι ὁ ἀποκαλυπτικός καὶ σωτήριος λόγος τοῦ Θεοῦ εἶναι ἀνάγκη νὰ προσφέρεται ἀδιάκοπα ὡς «βρῶσις καὶ πόσις»⁴⁴ πρὸς τὸν λιμώττοντα λαό. Ἡ προοπτικὴ τῆς πνευματικῆς καρποφορίας τῶν πιστῶν προϋποθέτει ἀρχικὰ τὴν πρόσληψη τῆς διδασκαλίας τοῦ σωτηριώδους μηνύματος τοῦ εὐαγγελικοῦ λόγου. Ἡ πρόσληψη αὐτῆ θὰ μπορούσε νὰ παραλληλισθεῖ μὲ τὴ διαδικασία τῆς γέννησης (σύλληψη-κυοφορία-τοκετός). Πῶς εἶναι δυνατόν, χωρὶς τὴ διδασκαλία καὶ τὴν κατήχηση νὰ γεννηθεῖ, νὰ καλλιεργηθεῖ καὶ νὰ αὐξηθεῖ ἡ πίστη⁴⁵; Οἱ εὐκαιρίες ποὺ προσφέρονται εἶναι πολλῆς τόσο κατὰ τὴ λατρευτικὴ σύναξη ὅσο καὶ σὲ ἄλλες χρονικὲς στιγμὲς τῆς ἐκκλησιαστικῆς ζωῆς. Οἱ λόγοι, τοῦ ἀποστόλου Πέτρου «ἔτοιμοι δὲ αἰεὶ πρὸς ἀπολογίαὶν παντὶ τῷ αἰτοῦντι ὑμᾶς λόγον περὶ τῆς ἐν ὑμῖν ἐλπίδος μετὰ πραΰτητος καὶ φόβου»⁴⁶ καὶ τοῦ ἀποστόλου Παύλου «ἔπεχε σεαυτῶ καὶ τῇ διδασκαλίᾳ ἐπίμενε αὐτοῖς»⁴⁷, «κήρυξον τὸν λόγον, ἐπίστηθι εὐκαιρῶς ἀκαιρῶς, ἔλεγξον, ἐπιτίμησον, παρακάλεσον, ἐν πάσῃ μακροθυμίᾳ καὶ διδαχῇ»⁴⁸, μᾶς πείθουν ὅτι ὁ τίτλος μὲ τὸν ὁποῖο προσφωνοῦν τοὺς κληρικούς σὲ κάποιες περιοχές, «Δάσκαλε», εἶναι κατάλληλος καὶ φανερῶναι τὴν διαρκῆ ἐτοιμότητα ποὺ πρέπει νὰ ἔχει ὁ κληρικός γιὰ τὴ διδαχὴ καὶ τὴν πνευματικὴ παιδαγωγία τοῦ λαοῦ.

42. «Αὐτός, Κύριε, καὶ τοῦτον, ὃν εὐδόκησας τὸν τοῦ πρεσβυτέρου ὑπεισελθεῖν βαθμόν, πλήρωσον τῆς τοῦ Ἁγίου σου Πνεύματος δωρεᾶς, ἵνα γένηται ἄξιος παρεστάναι ἀμέμπτως τῷ θυσιαστηρίῳ σου, κηρύσσειν τὸ εὐαγγέλιον τῆς βασιλείας σου, ἱερουργεῖν τὸν λόγον τῆς ἀληθείας σου, ἀνακαινίζειν τὸν λαόν σου...», Ἀκολουθία χειροτονίας πρεσβυτέρου, *Μέγα Εὐχολόγιον*.

43. Ἡ φράση αὐτὴ ἀπαντᾷ σχεδὸν σὲ ὅλα τὰ προφητικὰ βιβλία τῆς Π.Δ.

44. Α΄ Κορ. 10, 3-4.

45. «πῶς οὖν ἐπικαλέσονται εἰς ὃν οὐκ ἐπίστευσαν; πῶς δὲ πιστεῦσουσιν οὗ οὐκ ἤκουσαν; πῶς δὲ ἀκούσουσιν χωρὶς κηρύσσοντος;», Ρωμ. 10, 14.

46. Α΄ Πέτρου 3, 15.

47. Α΄ Τιμ. 4, 16.

48. Β΄ Τιμ. 4, 2.

Οί θεόπνευστες Γραφές αποτελούν πάντοτε άφορμή για έρμηνεία και έπεξεργασία του λόγου του Θεού από μέρους του κληρικού προς τó πλήρωμα τής Έκκλησίας. Η ανάγνωση και ή έρμηνεία τών Γραφών είναι άμεσα συνδεδεμένη με τή θεία Λειτουργία, μέρος τής όποίας αποτελούν. Οί εύχες πού προηγούνται τών αναγνωσμάτων τής θείας Λειτουργίας φανερώνουν τήν ιδιαίτερη σημασία πού έχει ó λόγος του Θεού για τή ζωή τών πιστών⁴⁹. Είναι αυτός πού ρυθμίζει τόν καθημερινό άγώνα τους, γιατί μεταφέρει άποκαλυπτικά τήν προνοιακή βούληση του Θεού Πατέρα, τήν όποία καλούνται έλεύθερα νά άποδεχθούν. Άπό τήν Παλαιά Διαθήκη ήταν καθιερωμένη ή έρμηνεία τών Γραφών από τó ιερατείο στο λαό, γεγονός πού συνεχίσθηκε από τόν ίδιο τó Χριστό⁵⁰ και παραδόθηκε ως έντολή στους Άποστόλους⁵¹.

Τó λειτουργικό κήρυγμα πού ακολουθεϊ άμέσως μετά τήν ανάγνωση τών Γραφών κατά τή θεία Λειτουργία, έχει τήν άποστολή αυτή. Η εύλογία προς τόν διάκονο και ή εύχη πρò του εύαγγελιστοϋ αναγνωσματος επικαλείται και μεταβιβάζει, διά του εύαγγελιστοϋ, προφητική δύναμη στον εύαγγελιζόμενο για τήν «έκπλήρωση» του εύαγγελίου του Χριστού⁵². Είναι ανάγκη λοιπόν τó κατά τή θεία Λειτουργία κήρυγμα, νά αποτελέσει αντικείμενο διαφέροντος και μελέτης τών ύπευθύνων, ώστε νά καλύπτει τς άπαιτήσεις αυτής τής μοναδικής, έν όνόματι του Θεού, έξαγγελίας του λόγου Του.

«Έκ τών ών ούκ άνευ», στο πλαίσιο τής διδασκαλίας του λόγου του Θεού, είναι ή κατήχηση τών νέων (παιδιών και έφήβων) στην ένορία. Είναι αναντίρροπο τó γεγονός ότι ή κατήχηση αυτή, έδω και άρκετά χρόνια, βρίσκεται σε με-

49. Βλέπε σχετικά τήν εύχή, «Έλλαμψον έν ταϊς καρδίαις ήμών, φιλόνηρωπε Δέσποτα τó τής σής θεογνωσίας άκήρατον φώς και τούς τής διανοίας όφθαλμούς ήμών διάνοιξον εις τήν τών εύαγγελικών σου κηρυγμάτων κατανόησιν, ένθες ήμίν τόν τών μακαρίων σου έντολών φόβον, ίνα τας σαρκικάς επιθυμίας πάσας καταπατήσαντες πνευματικήν πολιτείαν μετέλθωμεν, πάντα τά προς εύαρέστησιν τήν σήν και φρονοϋντες και πράττοντες», ή όποία διαβάζεται άκριβώς πρò τών αναγνωσμάτων του Άποστόλου και του Εύαγγελίου.

50. «και πτύξας τó βιβλίον άποδους τῷ ύπηρέτη έκάθισεν και... ήρξατο λέγειν προς αυτούς», Λουκ. 4, 20.

51. «Πορευθέντες μαθητεύσατε πάντα τά έθνη... διδάσκοντες αυτούς τηρεϊν πάντα όσα ένετειλάμην ύμίν», Ματθ. 28, 19.

52. «Ό Θεός διά πρεσβειών του άγίου ένδόξου άποστόλου και εύαγγελιστοϋ (τάδε) δώη σοι τῷ εύαγγελιζομένῳ ρήμα δύναμει πολλῇ εις έκπλήρωσιν του εύαγγελίου του άγαπητοϋ Υίου Αύτου Κυρίου δε ήμών Ίησου Χριστοϋ», Εύχη θείας Λειτουργίας.

γάλη ὕφεση. Τὰ νέα δεδομένα τῆς σύγχρονης ἀστικῆς ζωῆς ἄλλαξαν σημαντικά τὸ χαρακτήρα τῆς παραδοσιακῆς κατηχητικῆς δράσης. Ἡ τεχνολογία, ἡ ἔλλειψη χρόνου, ἡ κόπωση τῶν παιδιῶν μὲ ὑπερβολικὰ πολλές δραστηριότητες, καθὼς καὶ ἡ στασιμότητα καὶ τὰ στερεότυπα τῆς κατηχητικῆς ὀργάνωσης καὶ δράσης ἀπὸ μέρους τῶν ὑπευθύνων, ἐγκλώβισαν τὴν πορεία τῆς κατήχησης καὶ παρατηρεῖται σήμερα τὸ φαινόμενο μίας ἀπαξίωσης πρὸς τὸ ἐνοριακὸ κατηχητικὸ Σχολεῖο. Ἀπαιτεῖται ἀπὸ μέρους τῆς διοικήσεως τῆς Ἐκκλησίας νὰ ἀναληφθεῖ προσπάθεια μελέτης τοῦ φαινομένου, ὥστε νὰ ἀνευρεθοῦν νέες δυνατότητες προκειμένου νὰ γίνῃ ἐλκυστικὴ αὐτὴ ἢ προσφορὰ τῆς Ἐκκλησίας πρὸς τὴ νεολαία. Νέα σχήματα, νέα προγράμματα, ἀνανεωμένο ὑλικό, προσαρμοσμένα στὰ νέα δεδομένα τῆς παιδαγωγικῆς καὶ τῆς τεχνολογίας, ὑπεύθυνος καὶ σοβαρὸς καταρτισμὸς στελεχῶν. Γενικότερα πιὸ συντονισμένη καὶ «ἐπαγγελματικὴ» προσφορὰ τῆς κατήχησης πρὸς τὴ νέα γενιά.

Θέμα ὑψίστης σημασίας, ποὺ ἄπτεται τοῦ διδακτικοῦ ρόλου τοῦ ποιμένα καὶ ἰδιαίτερα τοῦ ἐπισκόπου, εἶναι ἡ συνεχῆς ἀνανέωση καὶ ἐπιμόρφωση τῶν κληρικῶν. Τόσο ὁ ἴδιος προσωπικὰ ὅσο καὶ προσκαλούμενοι εἰδικοί ἐπὶ θεμάτων ποιμαντικῆς διακονίας, εἶναι ἀνάγκη νὰ ἀναλάβουν τὴν εὐθύνη νὰ ἐπιμορφώσουν (σὲ ἱερατικὲς συνάξεις, σὲ ἡμερίδες καὶ σεμινάρια ἢ ἄλλες εἰδικὲς διοργανώσεις) τοὺς κληρικούς γιὰ τὸ ἐπιτελούμενο ἔργο τους. Αὐτὸ καθίσταται ἀκόμη πιὸ ἐπιτακτικὸ στὶς μέρες μας, λόγω τῶν ταχυτάτων ἐξελίξεων καὶ τῶν πολλαπλῶν ἀλλαγῶν στὸν κοινωνικὸ βίον τῶν πιστῶν.

Γ. Ποιμένας καὶ Ποιμαντικὴ συμβουλευτικὴ – θεραπευτικὴ

Στὸ πλαίσιο τῆς διδακτικῆς καὶ συμβουλευτικῆς εὐθύνης τῶν κληρικῶν μπορεῖ νὰ ἐνταχθεῖ καὶ τὸ θέμα τῆς πνευματικῆς καθοδήγησης τῶν πιστῶν διὰ τοῦ μυστηρίου τῆς μετανοίας. Κατὰ τὴν ἄποψή μας ἡ ὑπόθεση αὐτὴ ἴσως εἶναι τὸ πιὸ κρίσιμο καὶ γι' αὐτὸ ἴσως τὸ σημαντικότερο σημεῖο συνάντησης τοῦ «κεκοπιακότος»⁵³ ἀπὸ τὴν ὁδοπορία ἀνθρώπου μὲ τὸν Θεό, στὴν ἀγωνιώδη ἀναζήτηση λύσεων τοῦ σύγχρονου ἀνθρώπου στὴν καθημερινὴ ἀδιέξοδη πορεία του.

53. Πρβ. «ἰδὼν δὲ τοὺς ὄχλους ἐσπλαχνίσθη περὶ αὐτῶν, ὅτι ἦσαν ἐκλελυμένοι καὶ ἐρομιμένοι ὡς πρόβατα μὴ ἔχοντα ποιμένα», *Ματθ.* 9, 36.

Τὰ προβλήματα πού πρέπει νά λυθοῦν εἶναι συνυφασμένα μέ τήν καθημερι-
νότητα, ἡ ὁποία ἐπηρεάζει τόν ἄνθρωπο κυρίως στήν ψυχολογική του διάστα-
ση καί τόν ἐγκλωβίζει σέ καταστάσεις πού δέν εἶναι εὐκόλο νά διαγνωσθοῦν
καί συνεπῶς νά θεραπευθοῦν. Ἡ ἀνασφάλεια, ἡ μόνωση καί ἡ συμπλεγματική
– νευρωτική συμπεριφορὰ τοῦ μεταμοντέρνου ἀνθρώπου ἀπαιτεῖ ἀπό μέρους
τοῦ κληρικοῦ μεγάλη πνευματική ἐμπειρία καί διάκριση γιά νά ἀντιμετωπι-
σθοῦν. Ἡ εὐμάρεια, οἱ (ὑπερ)καταναλωτικές συνήθειες καί ἡ χωρίς φραγμούς
καί ἀναστολές ἱκανοποίηση κάθε ἐπιθυμίας, ἔχουν δημιουργήσει μία ἀδυναμία
ἀντιστάσεως τοῦ ἀνθρώπου στή λειτουργία τῶν παθῶν. Ἀλλά καί ἡ ἀνέχεια, ἡ
στέρηση, ἡ κοινωνική ἀδικία καί ἡ πλεονεξία μεγάλου μέρους τῆς κοινωνίας
δημοιουργοῦν ἀνταγωνιστικές συμπλεγματικές συμπεριφορές καί γεμίζουν τόν
ἄνθρωπο μέ ἀνασφάλεια καί ἀπιστία. Καλεῖται λοιπόν ὁ κληρικός νά ἀκροβα-
τήσῃ μεταξύ τῆς ἀκριβείας καί τῆς οἰκονομίας προκειμένου νά προσεγγίσει
καί νά κερδίσει μία ψυχή γιά τήν ὁποία ὁ «Χριστός ἀπέθανεν»⁵⁴.

Εἶναι ἐπιβεβλημένο ἡ ἀντιμετώπιση τῶν καταστάσεων αὐτῶν νά στηρίζεται
περισσότερο καί κυρίως στήν ἀγάπη καί τήν εὐσπλαχνία τοῦ Θεοῦ καί ὄχι στήν
ἀποτομία καί τήν αὐστηρότητα τῆς ἀκριβείας⁵⁵. Ὁ ἄνθρωπος τοῦ σήμερα εἶναι
πολὺ κουρασμένος καί εὐθραυστος ἀπό τήν παραλυσία τῆς ἀκηδίας, ἐξ αἰτίας
τῆς ἀπομάκρυνσής του ἀπὸ τὸν Θεὸ καί τῶν φθοροποιῶν δυνάμεων τῆς ἁμαρ-
τίας. Δέν ἀντέχει, ὄχι ἀπλᾶ «φορτία δυσβάστακτα»⁵⁶ ἀλλὰ οὔτε τήν παραμικρὴ
ἐπιβάρυνση, μέ συμπεριφορές πού μεγαλοποιοῦν καί ἐδραιώνουν τήν ἐνοχικό-
τητα καί τήν ἐμπλοκή τῶν ἀνθρωπίνων ἀδυναμιῶν σέ ἓνα πλέγμα φοβίας,
ἄρνησης καί ἀπαισιοδοξίας.

Ἡ προσέγγιση αὐτὴ δέν μπορεῖ νά εἶναι μία ἐξέταση δικαστικῆς φύσεως
περὶ τῶν πεπραγμένων, ἀλλὰ πρέπει νά ἀποτελεῖ σημεῖο συνάντησης ἐν μετα-
νοίᾳ καί δεσμὸ συνέχειας μεταξύ τῆς ἀνθρώπινης ἐλευθερίας καί τῆς ἀγαπη-
τικῆς παρουσίας τοῦ Θεοῦ Πατρός⁵⁷. Ὁ ἁμαρτωλὸς ἄνθρωπος ἐπιβάλλεται νά
ἀντιληφθεῖ τὴν προνοιακὴ παρέμβαση τῆς θεϊκῆς ἀγάπης, ὥστε νά ξεπεράσει
τοὺς φόβους του καί νά ἀγωνισθεῖ μέ ζῆλο καί ὑπομονή γιά τὴν οἰκειοποίηση

54. Α΄ Κορ. 8, 11.

55. Βλέπε σχετικὰ τὴν ἐργασία μας «Ἡ ἐπιείκεια ὡς Πατερικὴ ποιμαντικὴ μέθοδος», *Γρη-
γόριος Παλαμᾶς* 77 (1994) 169-181.

56. *Ματθ.* 23, 4 καὶ *Λουκ.* 11, 46.

57. Χαρακτηριστικὸ παράδειγμα προβάλλει ἡ παραβολὴ τοῦ ἀσώτου, *Λουκ.* 15, 11-32, τὴν
ὁποία θὰ πρέπει νά ἀξιοποιεῖ δεόντως κάθε κληρικός καί ἰδιαίτερα οἱ πνευματικοί.

τῶν δωρεῶν τῆς ἀφέσεως καὶ τῆς ἐν Χριστῷ υἰοθεσίας⁵⁸ πὺν τὸν καθιστᾶ κληρονόμο τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν.

Ὁ κληρικὸς – πνευματικὸς ἔχει ἀποστολὴ νὰ ὑποδείξει μὲ ἀγάπη καὶ πειστικότητα τὴν θύρα ἐξόδου πρὸς τὴν ἀνεύρεση νοήματος γιὰ τὴ ζωὴ καὶ στοχοθεσίας γιὰ ἀναγέννηση ἐν Χριστῷ. Ἔχει καθῆκον νὰ διδάξει καὶ νὰ ἐμπνεύσει τὸν πιστὸ στὸ νὰ μεταθέσει τὸ ἐνδιαφέρον του, ἀπὸ τὴν φοβία καὶ τὴν ἀπελπισία τῆς ἁμαρτίας, στὴν ἐλπίδα καὶ τὴ χαρὰ τῆς ἐν Χριστῷ ζωῆς.

Εἶναι ἀνάγκη νὰ κατηγήσει μὲ διάκριση τὸν πιστό, στὸ πλαίσιο τοῦ ποιμαντικῆ διαλόγου, γιὰ νὰ κατανοήσει τί εἶναι ἁμαρτία καὶ τί ἀρετὴ, τί σημαίνει μετάνοια καὶ τί κάθαρση, τί σημαίνει ἄσκηση καὶ πνευματικὴ προκοπὴ, τί ἔχει προτεραιότητα καὶ τί ἔπεται στὴν καθημερινή μας βιοτή. Γενικότερα δὲν ἔχει γίνεῖ κατανοητὸ ἀπὸ πολλοὺς πιστοὺς καὶ δὲν ὑπάρχει γνώση καὶ συνείδηση τοῦ περιεχομένου τῆς πίστεως ὡς λυτρωτικῆς ἀλήθειας, γιὰτὶ κατὰ κανόνα ἡ πίστη τους δὲν εἶναι ἀποτέλεσμα συνειδητῆς καὶ ἐλεύθερης ἐπιλογῆς ἀλλὰ μία ἐπιδερμικὴ καὶ χωρὶς κόπο καὶ ἐνδιαφέρον συνήθεια. Τέτοια πὺν δὲν συγκαταλέγεται στὰ ἀπαραίτητα συστατικὰ στοιχεῖα τῆς ποιότητας ζωῆς, ἀκόμα καὶ τῶν «πιστῶν» ἀνθρώπων, ἀλλὰ εἶναι μία παροπλισμένη ἀξία πὺν τὴν θυμᾶται μόνον ὅταν βρεθεῖ ἀντιμέτωπος μὲ τὰ ἀδιέξοδα τοῦ καθημερινοῦ βίου.

Πρέπει νὰ ἀντιληφθεῖ ὁ μετανοῶν ὅτι ἡ φθορὰ καὶ οἱ πληγὲς πὺν τοῦ δημιουργῆσε ἡ ἁμαρτία, μὲ τὴν ἐπέμβαση τῆς χάριτος τοῦ Θεοῦ διὰ τοῦ μυστηρίου τῆς ἀφέσεως, ἀποκαθίστανται πλήρως καὶ χωρὶς νὰ ἀφήνουν σημάδια. Ὁ Θεὸς ὑπόσχεται «συνούλωσιν»⁵⁹ ἀπὸ τὰ τραύματα τῆς ἁμαρτίας. Ἀπομένει νὰ πεισθεῖ ὁ πιστὸς ὅτι μετὰ τὴν ἐπενέργεια τοῦ μυστηρίου εἶναι ἐλεύθερος ἀπὸ κάθε δεσμὸ νὰ ἐργασθεῖ γιὰ τὴν πνευματικὴ του πρόοδο καὶ τὴν ἐν Χριστῷ ἀνακαίνισή του. Δὲν ὠφελεῖ σὲ τίποτε νὰ ἀναμοχλεύει τὸ παρελθόν, «τὰ μὲν ὀπίσω ἐπιλανθανόμενος τοῖς δὲ ἔμπροσθεν ἐπεκτεινόμενος»⁶⁰.

58. Πρὸβλ. *Ρωμ.* 8, 14-17 καὶ *Ἐφεσ.* 1, 4-5.

59. «ἰδοὺ ἐγὼ ἀνάγω αὐτῆ συνούλωσιν καὶ ἴαμα καὶ φανερώσω αὐτοῖς εἰσακούειν καὶ ἰατρεύσω αὐτὴν καὶ ποιήσω αὐτοῖς εἰρήνην καὶ πίστιν», *Ἱερεμ.* 40, 6. Ἐπίσης, βλ. σχ. ΝΕΙΛΟΥ ΑΒΒΑ, *Ἐπιστολὴ ρδ'*, *Καπίτωνι διακόνῳ*, PG 79, 128C.

60. *Φίλιπ.* 3, 14.

Δ. Ποιμένας και λατρεία

Στὸ πλαίσιο τῆς ποιμαντικῆς τῆς φροντίδας ἡ Ἐκκλησία χρησιμοποιεῖ πολλὰ μέσα, κυρίως ὁμως προσφέρει τὴ μυστηριακὴ ζωὴ ὡς τρόπο μετοχῆς τῶν πιστῶν στὴ ζωὴ τοῦ Θεοῦ. Ἔτσι ἡ λειτουργικὴ πράξη τῆς ἀποτελεῖ τὴν κατ' ἐξοχὴν ποιμαντικὴ τῆς δράσης. Ἡ ζωντανὴ «κοινωνία ἀγίων»⁶¹ στὸ μυστήριό τῆς θείας Εὐχαριστίας γίνεται ἡ ἀπαραίτητη προϋπόθεση γιὰ τὸν κατὰ Θεὸ φωτισμό, τὴ θεραπεία τῶν παθῶν καὶ τὴν τελείωση τῶν πιστῶν. Μὲ τὴν λατρεία ἡ αἴσθησις τῆς κοινωνίας μὲ τὸν Θεὸ γίνεται μίᾳ ἐμπειρικῆ γνώσει ἀγιότητος καὶ πληρότητας ποὺ αἰχμαλωτίζει τὴν ὑπαρξὴ καὶ τὴν ἐλευθερίαν τοῦ πιστοῦ στὴν ἔκστασις τῆς ἄπαυστης λειτουργίας μετὰ τὴ θείαν Λειτουργίαν. Στὸ μυσταγωγικὸ κλίμα τῆς λατρείας οἱ πιστοὶ ἀποκοτῶν «εὐχητικὸ» φρόνημα καὶ ἔτσι γίνεται, κατὰ τὸ ἀνθρωπίνως δυνατόν, πραγματικότητα τὸ «ἀδιαλείπτως προσεύχεσθε»⁶² τοῦ Ἀποστόλου. Ἔτσι, ἐφ' ὅσον ἡ προσευχὴ καὶ ἡ λατρεία φανερώνει τὴν ἀμεσότητα τῆς κοινωνίας, τοῦ ἀνθρώπου μὲ τὸν Θεό, τότε μᾶλλον θὰ πρέπει νὰ ὀμιλοῦμε περισσότερο γιὰ Ἐκκλησίαν προσευχομένη καὶ λατρεύουσα παρὰ γιὰ Ἐκκλησίαν διδάσκουσα διὰ λόγου.

Ἡ ὑπόθεσις τῆς λατρείας πρέπει νὰ γίνῃ ἀντικείμενο ποιμαντικοῦ προβληματισμοῦ, νὰ βρεθῆ τρόπος ὥστε ἡ λατρευτικὴ ζωὴ νὰ μεταδοθῆ ὡς στοιχεῖο ὀρθοδόξου ἀγωγῆς καὶ κατήχησις στὴν καθημερινὴν ζωὴ τῶν πιστῶν. Τὸ λειτουργικὸ βίωμα, μὲ κέντρο τὴν εὐχαριστιακὴ σύναξι, εἶναι ἀνάγκη νὰ ἀνακτήσῃ τὴν ἔντασι καὶ τὸν ζῆλο τῆς πρωτοχριστιανικῆς κοινότητος. Πρὸς τὴν κατεύθυνση αὐτὴ ὀφείλουσι οἱ λειτουργοὶ καὶ ποιμένες νὰ καταβάλουν κόπο καὶ μόχθο, ἀναζήτησι καὶ προσευχὴ, σπουδὴ καὶ μελέτη, διδασκαλίαν καὶ κατήχησι.

Ἡ λατρεία, γιὰ νὰ ἀνταποκρίνεται στὸ σκοπὸ τοῦ ἀγιασμοῦ τοῦ πληρώματος τῆς Ἐκκλησίας (κλήρου καὶ λαοῦ), πρέπει νὰ εἶναι ζωντανή, μυσταγωγικὴ, βιωματικὴ καὶ ἀδιάκοπη. Ὁ κληρικὸς ὡς λειτουργὸς εἶναι ἀνάγκη νὰ τελεῖ ὅσο συχνότερα γίνεται τὸ μυστήριό τῆς θείας Εὐχαριστίας καὶ οἱ πιστοὶ νὰ συμμετέχουν ἐπίσης, μὲ τὴν κατάλληλη βεβαίως προετοιμασία⁶³. Ἡ θεία Εὐχαριστία

61. Πρὸβλ. «*πρόσχωμεν τὰ ἅγια τοῖς ἀγίοις*», *Θεία Λειτουργία*.

62. *Α΄ Θεσ.* 5, 17.

63. Γιὰ τὴ συχνότητα καὶ τὶς προϋποθέσεις μετοχῆς στὴ θείαν Εὐχαριστίαν βλέπε τὴ δικὴ μας ἐργασία, *Προϋποθέσεις καὶ συχνότητα προσελεύσεως στὴ θείαν Μετάληψιν*, Θεσσαλονίκη 1994. Πρωτ. ΚΑΛΛΙΑΚΜΑΝΗ ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ, *Μεθοδολογικὰ Πρότερα τῆς Ποιμαντικῆς Ι, Λεντίφ ζωννύμε-*

εἶναι ἡ τροφή τῶν πιστῶν⁶⁴, εἶναι ἡ διαρκῆς ἀνάμνηση τοῦ Χριστοῦ⁶⁵, εἶναι ἡ ζωοποιὸς παρουσία Του, ἡ ὁποία καλύπτει «τὴν ἐκάστου ἰδίαν χρείαν». Τὰ τελούμενα καὶ οἱ εὐχῆς τῆς θείας Λειτουργίας πληροῦν τὴ ζωὴ τῶν πιστῶν σὲ ὅλες τῆς τὶς ἐκφάνσεις⁶⁶, τὴν προσλαμβάνουν καὶ τὴν ἀναφέρουν στὸ ἐπουράνιο θυσιαστήριον⁶⁷ ὡς προσφορά καὶ ἀντίδοση θεῶν δωρημάτων. Ἡ εἰρήνη καὶ ἡ κατάφαση γιὰ τὴ ζωὴ, ὡς ἀποτέλεσμα αὐτῆς τῆς ἀναγωγῆς, δίνουν ποιότητα καὶ νόημα στὴν προσπάθεια τῆς ἐν Χριστῷ βιοτῆς. Κατὰ τὴ θεία Λειτουργία, τὰ ὅρια τῆς Ἐκκλησίας διευρύνονται καὶ προσλαμβάνουν τοὺς «ἐγγὺς καὶ τοὺς μακρὰν», ἀσφαλίζουν τοὺς ἐντὸς καὶ προσμένουν ὄσους γιὰ ὁποιοδήποτε λόγο βρίσκονται ἐκτὸς⁶⁸. Ὁ χρόνος ἐκτείνεται ἀπὸ τὸ «νῦν» στὸ «ἀεί», ἀνάγει τὸν ἄνθρωπο στὴν ὀγδόη ἡμέρα καὶ τὸν κάνει μέτοχο τῶν ἐσχάτων⁶⁹.

Πρὸς τὴν κατεύθυνση αὐτὴ θὰ πρέπει νὰ λαμβάνεται μέριμνα ἀπὸ τοὺς λειτουργοὺς καὶ τοὺς συνεργάτες τους, ὥστε: Ὁ τόπος τῆς λατρείας νὰ δημιουργεῖ ἀτμόσφαιρα πού θὰ ἐμπνέει καὶ θὰ ὑποβάλλει μυσταγωγικὰ τοὺς πιστοὺς. Ὁ

νος, Μυγδονία, Θεσσαλονίκη 2005, σ. 173 ἔ. Ἀρχιμ. ΣΚΡΕΤΤΑ ΝΙΚΟΔΗΜΟΥ, *Ἡ Θεία Εὐχαριστία καὶ τὰ προνόμια τῆς Κυριακῆς κατὰ τὴ διδασκαλία τῶν Κολλυβάδων*, δδ., Θεσσαλονίκη 2001, σ. 157 ἔ.

64. «ὁ τρώγων μου τὴ σάρκα καὶ πίνων μου τὸ αἷμα ἔχει ζωὴν αἰώνιον», *Ἰωάν.* 6, 54. Ἐπίσης «ἀναπνέομεν αὐτόν (τὸν Χριστόν) καὶ τροφή γίνεται ἡμῖν», ΚΑΒΑΣΙΛΑ ΝΙΚΟΛΑΟΥ, *Περὶ τῆς ἐν Χριστῷ ζωῆς*, P.G. 150, 520.

65. «τοῦτο ποιεῖτε εἰς τὴν ἐμὴν ἀνάμνησιν», *Λουκ.* 22, 19. *Α΄ Κορ.* 11, 24-25.

66. «τὰ ταμεῖα αὐτῶν ἐμπλησον παντὸς ἀγαθοῦ, τὰς συζυγίας αὐτῶν ἐν εἰρήνῃ καὶ ὁμοιοῖα διατήρησον, τὰ νήπια ἐκθρεψον, τὴν νεότητα παιδαγωγήσον, τὸ γῆρας περικράτησον, τοὺς ὀλιγοψύχους παραμύθησαι.... τοὺς ὀχλουμένους ὑπὸ πνευμάτων ἀκαθάρτων ἐλευθέρωσον, τοῖς πλέουσι σύμπλευσον, τοῖς ὁδοιποροῦσι συνόδευσον, χηρῶν πρόσηθι, ὀρφανῶν ὑπεράσπισον, αἰχμαλώτους ρῦσαι, νοσοῦντας ἴασαι. Τῶν ἐν βήμασι καὶ μετάλλοις καὶ ἐξορίας καὶ πικραῖς δουλείαις καὶ πάσῃ θλίψει καὶ ἀνάγκῃ καὶ περιστάσει ὄντων μνημόνευσον ὁ Θεός», *Εὐχὴ θείας Λειτουργίας* Μ. Βασιλείου.

67. «σοῦ δεόμεθα καὶ σὲ ἱκετεύομεν, πρόσδεξαι ἡμῶν μετὰ τῶν κτισμάτων σου πάντων τὴν κατὰ δύναμιν δοξολογίαν καὶ ταῖς πλουσίαις τῆς σῆς ἀγαθότητος ἀντάμειψαι δωρεαῖς», *Εὐχὴ ἰα΄ τοῦ Ὁρθρου*.

68. «τοὺς ἐσκορπισμένους ἐπισυνάγαγε, τοὺς πεπλανημένους ἐπανάγαγε καὶ συναψον τῇ ἀγίᾳ σου καθολικῇ καὶ ἀποστολικῇ Ἐκκλησίᾳ», *Εὐχὴ θείας Λειτουργίας* Μ. Βασιλείου.

69. Βλέπε σχετικὰ μὲ τὸν ἀναστάσιμο καὶ ἐσχατολογικὸ χαρακτήρα τῆς θείας Λειτουργίας τὴ διδασκαλικὴ διατριβὴ τοῦ Ἀρχιμ. ΣΚΡΕΤΤΑ ΝΙΚΟΔΗΜΟΥ, *Ἡ Θεία Εὐχαριστία καὶ τὰ προνόμια τῆς Κυριακῆς κατὰ τὴ διδασκαλία τῶν Κολλυβάδων*, Θεσσαλονίκη 2001, κυρίως στὸ Δεύτερο μέρος τῆς ἐργασίας, σσ. 411-587, ὅπου πολυπληθῆς καὶ ἐξαντλητικὴ βιβλιογραφία.

τρόπος τῆς τελετουργίας νὰ γίνεται ἡ ὁδὸς ποὺ θὰ ὀδηγεῖ τοὺς συμμετέχοντες ἀβίαστα στὴν αἴσθηση τῆς μυστικῆς συλλειτουργίας τοῦ πληρώματος τῆς Ἐκκλησίας. Ὁ χρόνος νὰ προσαρμόζεται, κατὰ τὸ δυνατὸν καὶ χωρὶς νὰ ἀλλοιώνεται τὸ νόημα τῆς λατρείας, στίς ἀπαιτήσεις τῶν συνθηκῶν ζωῆς τοῦ συγχρόνου ἀνθρώπου. Ἡ λατρεία θὰ πρέπει νὰ εἶναι ἡ κατάπαυση καὶ ἡ εἰρήνη του⁷⁰.

Συμπερασματικά

Κλείοντας τὴν περὶ ποιμαντικῆς διακονίας σύντομη ἀναφορὰ μας, μποροῦμε νὰ ἀποτυπώσουμε ξεκάθαρα τὴν ἀποψη τῶν Ποιμένων-Πατέρων τῆς Ἐκκλησίας ὅτι πραγματικά ἡ Ποιμαντικὴ εἶναι «τέχνη τεχνῶν καὶ ἐπιστήμη ἐπιστημῶν»⁷¹. Δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ἐφαρμόζεται ἀπὸ πρόσωπα ποὺ δὲν ἔχουν προετοιμασθεῖ καὶ καταρτισθεῖ γιὰ τὸ ἔργο αὐτό. Δὲν εἶναι ἐφικτὸ νὰ ἐκπληρωθεῖ ὁ στόχος τῆς, ἐὰν οἱ διάκονοί τῆς δὲν ἔχουν συνειδητοποιήσει τὸ εὖρος τῆς καὶ δὲν ἔχουν ἀποφασίσει συνειδητά, ἀδιάπτωτα καὶ ἀνύστακτα νὰ θυσιάστουν στὴ διακονία τῆς. Ὁ ποιμὴν ὁ καλὸς καὶ ὄχι ὁ μισθωτὸς, «τὴν ψυχὴν αὐτοῦ τίθησιν ὑπὲρ τῶν προβάτων»⁷². Ἡ θυσία αὐτὴ δὲν εἶναι τόσον ὑπόθεση ἔξωθεν πιέσεων, κανόνων καὶ τυπικῶν ἀπαιτήσεων ἐκπλήρωσης τοῦ ἔργου αὐτοῦ, ὅσο εἶναι ὑπόθεση αὐτοπροσφορᾶς καὶ ἐσωτερικῆς ἀνάγκης τοῦ κληρικοῦ, ἡ ὁποία πηγάζει ἀπὸ τὴν ἀγάπη του πρὸς τὸν Θεόν. Εἶναι ὁ ἴδιος ἀποφασισμένος νὰ κοπιᾶζει «μετὰ δακρῶν νύκτα καὶ ἡμέρα νοθετῶν ἕνα ἕκα-

70. Βλέπε σχετικὰ δική μας ἐργασία, «Ἡ τέλεση τῆς Θ. Λειτουργίας. Ποιμαντικὴ προσέγγιση», *Θέματα Ποιμαντικῆς*, Θεσσαλονίκη 2005⁵. Πρωτ. ΚΑΛΛΙΑΚΜΑΝΗ ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ, *Μεθοδολογικά πρότερα τῆς Ποιμαντικῆς Λεντίω ζωννύμενοι I*. Θεσσαλονίκη 2005. Πρωτ. ΚΑΛΛΙΑΚΜΑΝΗ ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ, *Ὁ ἐκκλησιολογικὸς χαρακτήρας τῆς Ποιμαντικῆς. Λεντίω ζωννύμενοι II*. Θεσσαλονίκη 2005. Ἐπίσης ἀρκετὴ ἀρθρογραφία στὸ Περιοδικὸ *Ἐφημέριος* τῆς τελευταίας δεκαετίας. Πληρέστερη βιβλιογραφία γιὰ τὴ Θ. Εὐχαριστία στὸ ἔργο τοῦ ΣΚΑΛΤΣΗ ΠΑΝΑΓΙΩΤΟΥ, *Λειτουργικὲς Μελέτες II*, Πουρναρᾶς, Θεσσαλονίκη 2006, σσ. 158-172. Ἐπίσης πλῆθος ἀναφορῶν στὰ συγγράμματα τοῦ Καθηγητῆ Ἰωάννου Φουντούλη. Ἀπαντήσεις σὲ λειτουργικὲς ἀπορίες, *Λειτουργικὴ κ.ἄ.*

71. Γρηγορίου Θεολόγου, *Ἀπολογητικὸς τῆς εἰς Πόντον φυγῆς ἔνεκεν καὶ αὐθις ἐπανόδου ἐκεῖθεν μετὰ τὴν τοῦ πρεσβυτέρου χειροτονίαν, ἐν ᾧ τί τὸ τῆς ἱερωσύνης ἐπάγγελμα*, P.G. 35, 425A.

72. *Ἰωάν.* 10, 11.

στον»⁷³ ὑπὲρ τοῦ ποιμνίου του, νὰ γίνεται «τοῖς πᾶσι τὰ πάντα ἵνα πάντως τινὰς σώσῃ»⁷⁴. Δὲν σκέπτεται κάτι γιὰ τὸν ἑαυτό του, ἀλλὰ ἀναλίσκεται ὡς τροφὸς θάλπουσα τὰ ἑαυτῆς τέκνα⁷⁵. Δὲν ὑπερηφανεύεται γιὰ τὸ ἔργο του, ἀλλὰ ἔχει ἀπόλυτη συνείδηση ὅτι ἐργάζεται μὲ στόχο «Ἐκεῖνον (τὸν Κύριον) αὐξάνειν, ἑαυτὸν δὲ ἐλαττοῦσθαι»⁷⁶, διότι γι' αὐτὸν «τὸ ζῆν Χριστὸς καὶ τὸ ἀποθανεῖν κέρδος»⁷⁷.

Γνωρίζει ἀπόλυτα ὅτι ὁ ἴδιος σπέρνει, ὁ Χριστὸς αὐξάνει καὶ ἄλλος θερίζει⁷⁸. Αὐτὸ εἶναι πὺρ γεμίζει τὸ εἶναι του. Ζεῖ «ὡς μηδὲν ἔχων καὶ πάντα κατέχων»⁷⁹, πλὴν μὲ χαρὰ «πεπληρωμένην» τὴν ὁποία «οὐδεὶς (δύναται) αἶρειν ἐξ' αὐτοῦ»⁸⁰.

73. Πράξ. 20, 31.

74. Α' Κορ. 9, 22.

75. «ἀλλ' ἐγεννήθημεν ἥπιοι ἐν μέσφ ὑμῶν, ὡς ἂν τροφὸς θάλπει τὰ ἑαυτῆς τέκνα», Α' Θεσ. 2, 7.

76. Ἰωάν. 3, 30.

77. Φιλιπ. 1, 21.

78. Πρβλ. Ἰωάν. 4, 35-39 καὶ Α' Κορ. 3, 10.

79. Πρβλ. Β' Κορ. 6, 10.

80. Ἰωάν. 16, 22.